

Obsah

Úvodní slovo	9
Předmluva.....	11
Poděkování	13
Nakouknutí do vědy výcviku psů.....	15
Rozhodnutí.....	41
Příchod domů	43
Hry můžou začít.....	45
Jak vytvořit a ovládat nadšení.....	49
Ovládání nezvladatelného	56
Spolehlivá sednutí a přivolání rychlostí blesku	59
Základy legendárních zónových překážek	64
Blázen do tunelů.....	71
Jak z nudného udělat vzrušující.....	73
Cokoli vás pohání dál.....	80
Snaha o sebeovládání, když vás něco rozptyluje.....	86
Bereme zábavu na cesty	90
Zvládání posedlostí.....	93
Výcvik slalomu	99
Lekce v „H“ (z principu D.A.S.H.)	103

Síla hračky.....	110
Dovednost, kterou je třeba „předělat“	113
Slalom	117
Práce na hou-Buzzce.....	121
A nakonec řazení.....	126
Pes se nemůže učit jen na překážkách	131
Buzzův debut v agility.....	135
Obrušování hran	138
Kariéra v agility se odkrývá	142
Lekce v posilování.....	146
Buzzovy nedostatky.....	149
Nebezpečí nálepek.....	154
Nikdy neříkej nikdy.....	156
Nemilosrdný Otec Čas.....	159
Vymezení úspěchu	164
Buzz, jakého znám a miluji.....	167
Příloha A	
Výcvik postavený na úspěchu	174
Příloha B	
Úspěch v shapingu za pomoci ohlávky.....	178
Příloha C	
Slalom 2 × 2:.....	188
Příloha D	
Time-outy:	203

Úvodní slovo

Když jsem Susan věnoval svou knihu *Vynoření*, napsal jsem jí: „Svět je lepším místem, protože jsi na něm ty.“ Nejsou to jen prázdná slova. Jdou od srdce, protože ona učí psy, aby dělali požadovaná rozhodnutí, ale přitom se k nim nechová zle. Zanechal jsem výcviku k poslušnosti mých ohařů kvůli hrubosti „korekcí“, které byly považovány za součást „výcviku“. Už jsem to prostě nemohl svým psům dál dělat. Věděl jsem, že musí být vlídnější, jemnější, lidštější způsob, jak své psy učit.

Jsem vděčný, že jsem se na Power Paws Campu seznámil se Susan. Většinu času jsem seděl a vstřebával, co říkala. Pomohlo, že jsme oba obdivovali Jack Russell teriéry, naše malé uzlíky energie. Nechtěl jsem, aby lekce se Susan skončily, protože byla studnicí tolika neuvěřitelných informací. V potápění jsem vyhledal nejlepšího trenéra na světě, Rona O'Briena, a teď u psů mám to štěstí, že jsem našel to stejné v Susan Garrettové.

Čím více Susaniných seminářů jsem se zúčastnil a čím víc jejich knih jsem přečetl, tím jasnější mám představu o „shapingu“. Zdůrazňuje, že můžete naučit psa porozumění hravým a smysluplným způsobem, a přitom dosáhnout svých cílů. Doufám, že jako já při čtení této knihy zjistíte, že díky trpělivosti a lásce k našim společníkům můžeme ujít dlouhou

Fotografie použita se svolením Grega Louganise

SHAPING

cestu, než naplníme svůj – a jejich – plný potenciál. Jak Susan říká: „Pozitivní výcvik není výcvik tolerance.“ A připomíná nám, že i když je to border kolie, neznamená to, že je to vždycky snadné. Děkuji ti, Susan, že se s námi dělíš o zkušenosti na své neustávající cestě.

Greg Louganis

čtyřnásobný olympijský zlatý medailista ve skocích do vody

Předmluva

Když jsem byla v pubertě, pomáhala jsem o letních prázdninách starší sestře Vicki a později jsem i pracovala s profesionálními psodovy na psích výstavách (soutěžích *krásných psů*). Právě tady jsem poprvé uviděla dobře vycvičeného, poslušného psa. Během přestávek jsem s úctou sledovala závody v obedienci: Psi na signál aportovali, předmět pustili nebo vystopovali ten správný z hromady podobně vypadajících věcí. Bylo to

© Stacy Winklerová

pro mě kouzelné. Myslela jsem si, že tihle neuvěřitelně nadaní cvičitelé měli neobyčejné psy. Živě si vybavuji, jak jsem si pomyslela: Nebylo by to úžasné umět vycvičit psa, aby se choval takto? Taky si pamatuji, že jsem okamžitě zahнала tuto představu, protože jsem byla přesvědčená, že jsem byla svědkem uměleckého talentu, se kterým se očividně někteří rodí a jiní ne.

Dnes si uvědomuji, že výcvik psa je méně umění než věda, která se dá naučit a uplatnit u každého. Praktická část této vědy zahrnuje nácvik mechanických dovedností. Někteří si možná myslíte, že jste pitomci, protože se cítíte neohrabaně, když svého psa trénujete, ale jakmile tyto mechanické, bezděčné dovednosti nacvičíte, začnou se zlepšovat a budou plynulejší. Když se naučíte vědět psího výcviku, využijete zákonitosti toho, jak se psi učí, a nacvičíte pohyby svého těla, může z vás být dokonalý psí cvičitel. Není to něco, čeho dosahuje jen pár vyvolených. Je to dovednost získaná učením, opakováním a uplatňováním správných principů. Žádný ze psů, které jsem cvičila, ale nevyhecoval a nezdonkonalil mé chápání této dovednosti tak, jako moje zrzavá border kolie Buzz.

SHAPING

V roce 1996 jsem se znenadání rozhodla, že si pořídím nové štěně, a tak se zrodila série článků pro časopis *Clean Run* nazvaná „Co je to za bzzukot?“ Zdokumentovala jsem vyžívání tohoto divokého a šíleného sedmítýdenního štěněte v doslova nadšeného a oddaného dospělého a všichni si o něm mohli každý měsíc počíst.

S Buzzem se vyvíjelo i mé chápání psiho výcviku. Pochopila jsem skutečný význam slova „trpělivost“ a to, co začalo jako laskavost mé kamarádce Monice Percivalové (redaktorce časopisu *Clean Run*), se pro mě stalo očistnou potřebou. Mnohokrát během Buzzových výchovných let jsem zažívala frustraci až k slzám. Mé úsilí cvičit Buzze bez fyzických nebo verbálních korekcí bylo předmětem neustálé kritiky těch, kteří věřili, že se to nikdy nedá provést. Tím, že jsem tisícům čtenářů každý měsíc poskytovala náhled do mého výcviku, jsem na sebe vyvíjela ještě větší tlak. Úspěch s cestou výcviku, kterou jsem vybrala pro tohle štěně, se stal životně důležitý, protože jsem cítila, že mě celý svět pozoruje a soudí. Moje nejistota a pocity selhání a zmaru byly vyvažovány pouze přítomností mého úžasného a skvělého štěněte, které jsem doma měla. Psaní těchto článků mi umožnilo dělit se o své příběhy a nutilo mě to uznat vše, co jsem se z této zkušenosti naučila. Výsledná sbírka článků byla informativním deníkem výcviku, na který jsem pak řadu let studenty odkazovala. Jak čas plynul, ptala se mě spousta lidí, kteří tyto měsíční sloupky četli: „Co se objeví s Buzzem příště?“ Tato otázka mě motivovala, abych napsala tuto knihu.

Původně jsem ji zamýšlela pouze jako sbírku původních sloupků, těch vydaných i nevydaných, ale tato kniha si tak nějak našla svou vlastní cestu na svět. Rozhodla jsem se, že je důležité, aby čtenáři pochopili, co bych udělala jinak, kdybych se mohla vrátit v čase a udělat to s Buzzem celé znovu. Při psaní stránek tohoto rukopisu jsem se smála a plakala, jak budete asi i vy, až ho budete číst. *Shaping: I váš pes může být šampion*, se rozvinul v jedinečnou knihu. Ano, je to příručka o výcviku, která vám dává základní soubor rad o výcviku psů, ale je to také dobrodružný příběh, který odkrývá radosti a výzvy, které mi jedna zrzavá border kolie přichystala v rozhodující fázi mé kariéry psi cvičitelky.

Poděkování

Tisíce dobrých přání posílám mnoha lidem, kteří přispěli mně, mému psímu výcviku, Buzzově vývoji a této knize. Nejprve bych chtěla poděkovat svým rodičům, kteří mě naučili, že práce může být hra, pokud ji milujete. Mým osmi sourozencům, kteří mi pomohli vyvinout ten smysl pro humor, jaký teď mám: Mám vás všechny moc ráda, ale skutečně bych si přála, abyste mi přestali říkat „Sue“. Obzvlášť mé sestře Vicki, která mě uvedla do světa psích výstav. Bobu Baileymu a jeho ženě, doktorce Marian Breland Baileyové, kteří zlepšili mé chápání, jak používat zdravé principy výcviku. Gregu Derrettovi, který mi ukázal, jak s Buzzem účinně zacházet při nějakém kurzu agility. Bystré Susan Salové, která z výcviku sejmula spoustu frustrace, když skákala pro Buzze i pro mě.

Samozřejmě by nebyl žádný Buzz, kterého trénovat, a tím pádem ani tato kniha, kdyby nebylo jeho chovatelů Boba a Carolyn Lewisových, kteří mi svěřili Buzze jako štěně. Jsem vděčná skupině lidí, kteří mi pomohli udržet Buzze pohromadě: doktoru Dougu Hallovi a doktorce Kellie Ciggaarové z nemocnice pro zvířata v Dundasu; jeho chiropraktikům doktorce Annette Langloisové doma a Zigi Scottovi a Wendy Wallaceové na cestách; a masážním specialistům Val Rutledgeové, Lise Kangasové a Marii Duthieové, které ho uvolňovaly na závodech a doma. Jsem zavázaná velmi výjimečné a talentované skupině lidí – psímu výcvikovému týmu „Řekněte ano“: Jen Pinderové, Barb DeMasciové, Mary Ellen Barryové, Kathy Keatsové, Blanche Cooperové, Therese Rectorové, Lyndě Orton-Hillové, Alaině Axford-Mooreové, Tracy Sklenarové, Jo Sermonové a Penny Hewittové. Děkuji vám všem nejen za rozvíjení vašich vlastních, jedinečných talentů, ale také za vaši neoblomnou víru v mého chlapce Buzze. A také skvělé skupině A. S. S. (Agility Support Spouses – manželům podporovatelek agility): Billu Pinderovi, Davu DeMasciovi, Georgi Mariakisovi, Brianu Cooperovi, Johnu Hillovi, Jacku Mooreovi, Fredu Sklenarovi, Geoffu Sermonovi a Ivonu Riopelovi za to, že umožnili svým dámám trávit tolik času „tam nahoře v Kanadě“. Zvláštní zmínka patří Susan a Billovi Breretonovým a zbytku Buzzyho

SHAPING

„fanoušků“. Díky patří také Monice Percivalové s mnoha talenty za její neustálé povzbuzování, a když je to zapotřebí, příležitostná nakopnutí; Nini Blochové a editorskému týmu Clean Run; a Anne Cusolítové za její talenty uměleckého rozvržení.

Závěrečný dík patří samozřejmě mému životnímu partnerovi Johnu Blenkeymu, který tu byl, když sedmítýdenní Buzz přišel domů, zažil většinu těchto příběhů z první ruky a trpělivě je prožil znovu, když jsem psala tuto knihu. Mám skutečně ohromné štěstí.

Kapitola první

Nakouknutí do vědy výcviku psů

**Počítá se to, co se naučíte,
když už všechno víte.**
(Trenér John Wooden)

Sledovat skvělého cvičitele, jak formuje chování psa, je jako dívat se na dobře secvičený tanec. Skvělé časování cvičitele, plynulé pohyby těla a chytré rozvržení posílení pomáhají vést psa na jeho cestě učení. Pes dělá přesně to, co ho těší, ale díky prozíravosti cvičitele dělá

pes vlastně přesně to, co chce také cvičitel. Pes pracuje nadšeně, soustředěně a sebejistě, protože jeho reakce jsou jeho vlastními rozhodnutími. Za dobrá rozhodnutí si zaslouží vzrušující posílení, takže se snaží, aby dostal další. Pes nemusí být nikdy do ničeho nucen, ale na konci dělá spolehlivě přesně to, co jeho cvičitel očekává. Tento proces není žádný hokus pokus. Je veden zdravým rozumem a souborem určitých principů. „Shaping“ psího chování se dramaticky liší od toho, co mnoho lidí považuje za „tradiční“ psí výcvik nebo výcvik hlavního proudu. Následuje stručné seznámení s vědou výcviku psů.

Fotografie: Susan Garrettová

Dva typy učení

Vědeckým principům učení u všech zvířat (včetně lidí) vévodí dvě teorie: Klasické podmiňování (někdy se mu říká Pavlovovo podmiňování) a operantní podmiňování (také Skinnerovo nebo instrumentální podmiňování).

Klasické podmiňování

Nedobrovolné důsledky klasického podmiňování zažíváte, když se vám sbíhají sliny při pohledu na čokoládu nebo když se roztřesete, jakmile uslyšíte vrtačku zubaře. *Nad těmito reakcemi nemáte žádnou kontrolu.* Vaše předchozí zkušenosti s čokoládou a zubařem vám tyto podmíněné reakce nadiktovaly, i když se vám ani jedno nedostane do pusy. U klasického podmiňování je chování *autonomní, reaguje na stimul, často je spouštěno emocionálně a je neovladatelné.*

Pavlov a jeho slintající psi

Klasické podmiňování poprvé popsal na počátku dvacátého století ruský vědec Ivan Petrovič Pavlov, který náhodou objevil, že když zazvoní na zvonek a pak psovi předloží jídlo, po několika opakováních začne pes slinit i při samotném zvuku zvonku. Pes nemá nad tímto reflexem žádnou kontrolu; byl napodmiňován spojením bezvýznamného stimulu s něčím, na co má pes emocionální reakci, v tomto případě s jídlem.

Klasické podmiňování se také projevuje, když začnou být někteří psi napnutí při zvuku deště nebo poklesu tlaku. Pes, který se bojí hromu, si ho rychle spojí s nepříjemným zvukem, který mu předchází (dešť a/nebo pokles tlaku). Vědci dokázali, že nepříjemné události se podmiňují mnohem rychleji než ty příjemné, takže se pes může napodmiňovat, aby reagoval strachem pouze po jediném vystavení nepříjemnému stimulu. Může ale trvat mnohem déle, aby se podmínila šťastnější reakce na mnohem příjemnější stimul, jako je cinkání klíčů od auta. Pokud pes rád jezdí autem, po dostatečném počtu opakování začne být natěšený. Jestli se auta bojí, může na druhou stranu utéct a schovat se.

Je důležité si pamatovat, že pes nemá nad těmito reakcemi kontrolu. Stávají se z nich podmíněné reflexy.

Operantní podmiňování

Naproti tomu operantní podmiňování je založeno na principu, že zvíře bude nejspíše opakovat chování, které je posilováno, a potlačovat chování, které způsobuje nepříjemné důsledky. Zvíře prochází operantním

podmiňováním té nejjednodušší formy, když je odměňováno za to, že si z několika možností vybere tu správnou. Pes, který například poslušně sedí, aby uvítal hosta, získá posílení v podobě sociální interakce. Pokud pes na hosta skáče, je potrestán tím, že je odveden do vedlejšího pokoje. Operantní podmiňování se liší od klasického tím, že zvíře vědomě nabízí reakce, za které je odměňováno nebo trestáno. Zvíře se učí díky *důsledkům svých činů*. Operantní podmiňování je tím pádem *vědomé, kontrolované* a je výsledkem *uvažující mysli*.

Na počátku dvacátého století Američan Edward Thorndike poprvé popsal principy chování řízeného důsledky. Říká se tomu *Thorndikův zákon efektu*. Nastínil, že chování, které je posilováno, se objevuje častěji; chování, ze kterého vyplývá nepříjemný důsledek, se bude zvíře v budoucnu vyhýbat. V Thorndikově pojetí, že chování je řízeno důsledky, pokračoval „dědeček“ operantního podmiňování, B. F. Skinner. Proslavil se tím, že používal posílení, aby učil laboratorní krysy procházet složitými bludišti, a význačně rozvinul pojetí, že posilování vytváří chování. Na druhou stranu trest chování nevytváří; může ho jen potlačit. To je naprosto logické. Zvířata, včetně lidí, opakují to, z čeho mají užitek nebo co je odměňuje – je to v jejich vlastním zájmu. Mají sklon upouštět od chování, které jim nepřináší žádný užitek. Konec konců, proč plynout časem děláním něčeho, z čeho nic nezískáváte? A proč opakovat chování, které způsobuje nepříjemný důsledek (trest)? Důkaz najdete u řidičů. Když vás policista zastaví a dá vám trest v podobě pokuty za rychlost, tento trest potlačí vaše chování jezdit rychle, ale neodstraní ho. Často se stane, že znovu pojedete rychle, jakmile je policista z dohledu. Pokud byste ale jeli dovolenou rychlostí a policista vás zastavil a dal vám 10 000 dolarů za to, že jste vzorný řidič, možná by bylo mnohem víc řidičů, kteří by povolenou rychlost dodržovali.

Kdy je klasické podmiňování králem

Co se stane, když se reakce přikazovaná klasickým podmiňováním střetne s tou naučenou operantním podmiňováním? Téměř v každé situaci klasické podmiňování převyší operantní podmiňování. To znamená, že ať už je váš pes jakkoli trénovaný, v době náporu, třeba ze strachu nebo vzrušení, bude mít klasické podmiňování větší vliv na jeho chování než cokoli, co se naučil operantním podmiňováním.

Představte si psa, který se děsí bouřek. Bez ohledu na to, jak dobře s ním zacházíte nebo jak je váš pes vycvičený, pokud je skutečně

SHAPING

vyděšený, zdolá podmíněná reakce strachu jakékoli předtím naučené operantní podmínění. Je paralyzovaný strachem a není schopen myslet. Tento pes je ve stavu, kdy se nemůže nic naučit.

To platí i pro psy, kteří jsou zaplavení podněty ze svého okolí. Vezměme si třeba retrievera, který miluje plavání. Přiveďte ho k rybníku a požádejte ho, ať předvede své dříve dobře naučené chování, jako třeba „sedni“ nebo targetuj ruku. Pokud je tento pes z plavání skutečně nadšený, nejspíš nesvede ani ty nejjednodušší pokyny. Můžete opakovat svůj signál několikrát a stále hlasitěji, ale váš pes se přesto může chovat, jako by vás nikdy neviděl. Klasické podmiňování způsobuje, že si pes spojí blízkost vody s něčím, co miluje – s plaváním. Není to tím, že by byl „umírněný“ nebo „tvrdohlavý“. Na tomto psovi není nic špatného, pomalého nebo neobvyklého. Nemá žádnou kontrolu nad tím, jak reaguje, protože podmíněný reflex zasahuje do jeho schopnosti řídit se dříve naučenými signály. Vědomí, že se tady odehrává klasické podmiňování, znamená, že teď můžete rozvinout plán, jak tyto reakce protipodmínit.

Pavlov je vaše koule na noze

Když vyrůstal, i Buzz se často nechával pohltit různými stimuly, až měl problémy řídit se signály, které se naučil operantním podmiňováním. Stejně jako mnoho štěňat border kolí, i Buzz byl neskutečně vzrušený lidmi, jinými štěňaty, pohybem a lze jmenovat mnohé další! Častokrát prostě nemohl dost *jasně myslet*, aby reagoval na mě. Uznávaný cvičitel zvířat a odborník na operantní podmiňování Bob Bailey říká: „Tvoji koule na noze byl Pavlov.“ V těchto chvílích bylo vždy mým cílem snížit úroveň Buzzovy stimulace dřív, než jsem se pokusila ho něco naučit (malý příklad najdete v kapitole 6 o tom, čím jsme procházeli v lekcích pro štěňata).

Nápor blokuje – nebo alespoň zhoršuje – učení. Z tohoto důvodu nemůžete vždy předpovídat, jak bude vaše štěně reagovat v novém prostředí. Může být vzrušené všemi ostatními štěňaty na lekci nebo vystrašené skupinou malých dětí v parku. Ať už je důvod jakýkoli, nápor paralyzuje vašeho psa do té míry, že není schopen reagovat na signály, o kterých jste si předtím mysleli, že už je „zná“. Pes si může sednout, když ho o to požádáte doma, ale ve stresových situacích se hlásí o slovo principy Pavlovova klasického podmiňování a naruší i dobře natrénované reakce a učení. Nejprve musíte snížit nebo odstranit nápor jeho okolí, než se začnete snažit o výcvik. Dokud nesnížíte nebo neodstraníte

znepokojení psa, jakékoli pokusy o výcvik budou neúspěšné. (Viz „Protipodmiňování“ hned v dalším odstavci.)

Protipodmiňování: Použijte stejné zbraně

Když se snažíte překonat negativní účinky klasického podmiňování, máte na výběr dvě možnosti. První je ponoření neboli zaplavení. Řekněme, že se štěně bojí plavání. Když toto vystrašené, naivní štěně vezmete a hodíte ho do vody, možná rychle přijde na to, že plavání není nic, čeho by bylo třeba se obávat. Když je úspěšné, může být ponoření velmi rychlým přístupem k překonání strachu. Jeho stinnou stránkou je, že pokud si zvíře nepřivykne prostředí a strach nepřekoná, spíš strach jen vystupňujete, než byste ho překonávali. Štěně, které bylo dřív u vody opatrné, teď při pohledu na ni může propadat panice.

Méně riskantní, ale také vleklejší přístup překonání nesnáží, je snižování citlivosti a protipodmiňování. Snižování citlivosti (neboli desenzitizace) zahrnuje představení podnětu nebo děsícího/rozčilujícího prostředí na nižší úrovni, kterou pes dokáže snést a nereaguje na ni nežádoucím způsobem. Postupně můžete zvyšovat dobu nebo míru vystavení tomuto podnětu, až se pes naučí reagovat příznivěji. Aktivnější proces než snižování citlivosti je protipodmiňování, které využívá posilování k vytvoření nové, vhodnější reakce na rozčilující nebo děsivé prostředí nebo podnět. Během tohoto procesu rušíte reakci strachu (nebo přílišného podráždění) napodmiňováním ještě silnější reakce na příjemný nebo uklidňující podnět.

V knize Shaping projdeme kroky, které jsem učinila, abych snížila citlivost a protipodmínila Buzzovu vysokou úroveň stimulace a jeho strachů. Během těchto tréninků jsem používala klasické podmiňování, abych zrušila účinky dříve asociovaného klasického podmiňování. Když třeba Buzz na procházce na vodítku uviděl děti, řval a štěkal ve snaze dostat se k nim blíž, aby je mohl pozdravit a hrát si s nimi. Abych protipodmínila tuto reakci, využila jsem pomoci několika dětí. Jednoho po druhém jsem požádala, aby prošel kolem otevřených dveří místnosti, ve které Buzz seděl. Pokaždé, když nějaké dítě prošlo, řekla jsem Buzzovi, že se může přetahovat. Brzy se naučil, že když vidí děti, může se spolehnout, že si užijeme zábavnou hru na přetahování, místo aby na děti začal řvát.

Učení se tomu, jak se učit

Všechna normálně fungující zvířata se narodila připravená k tomu, aby byla formována důsledky svého chování; zvíře tedy bude nabízet různé reakce a zkoušet, kterými si vyslouží vytoužené výsledky v podobě odměn, které dostane. V běžné řeči říkáme, že je toto zvíře „operantní“*. Právě narozené štěně se bude blíž tisknout ke své matce a sourozencům kvůli teplu. Teplu jejich těla podněcuje štěně, aby nabízelo tento pohyb. Jak se štěně vyvíjí, začne chápat možné odměny svého okolí. Pes se může naučit převrhnout koš na odpadky, aby získal posílení jeho obsahu. Zvíře se pomocí pokusů a omylů učí, co funguje a co ne.

Mylná představa o „neoperantním psovi“

Spousta lidí věří, že se pes musí naučit být „operantní“ (řeceno nesprávným, ale oblíbeným idiomem). Myslí tím, že pes musí být cvičen, aby volně nabízel chování, aniž by ho jeho majitel musel pobízet. Takhle to ve skutečnosti není. Pravdou je, že se majitelé psů musí naučit odolávat pokušení za svého psa myslet. Obvykle lidé lákají psa na pamlsky nebo ho přitlačí k tomu, aby si sedl nebo lehl. Kdyby všichni majitelé psů pochopili zákonitosti toho, jak se všechna zvířata učí, naučili by se umožnit svému psovi nabízet reakce, u kterých se majitel může rozhodnout, že je posílí nebo ne. Pokud byl pes trénován za použití pamlsků, které ho měly nalákat ke všem žádoucími reakcím (sednout si, lehnout, přijít, sednout k noze atd.), co se tady posilovalo? Pasivita: Zvíře je odměňováno za to, že nic neudělá. Pes se naučí vyčkávat a tomu, že nabídnutí žádné reakce vytváří návnadu v podobě jídla. A protože posilování buduje chování, nemělo by být překvapením, že pes není ochotný nabízet reakce, když se ho snažíte vycvičit tím, že mu umožníte experimentovat s jeho vlastní podnikavostí, spíše než jen prostým reagováním na lákadlo. Proč by měl? Naučil se, že sedět a čekat na návnadu v podobě jídla je tou nejposilovanější reakcí, jakou může nabídnout. Někdo sice může vidět tohoto psa, že není operantní, ale pravdou je, že pes jen dál nabízí tu nejposilovanější reakci, jakou zná: Nic!

„Operantní“ pes pak chápe potenciální odměny nabízeného chování při výcviku. Jeho mysl je zaujatá; je připravený se učit; je ochotný expe-

rimentovat s nabízením reakcí. Takové zvíře je neobyčejně trénovatelné a představuje přesně ten profil zvířete, po kterém každý cvičitel touží. Úspěch výcviku spočívá v tom, že je zvíře závislé na schopnosti cvičitele ovládat, co se posiluje. Musí zvířeti dávat postupně těžší a těžší úkoly a přitom udržovat úroveň posilování, díky které se zvíře dál snaží. Takto dychtivého studenta může vytvořit jakýkoli cvičitel, když bude „utvrzovat“ a „zvyšovat laťku“.

Utvrzování

Cvičitelé psů používají při shapingu psiho chování klasické i operantní podmiňování. Typickým příkladem klasického podmiňování je spojení zvuku klikru (dětská hračka, která vydává cvakavý zvuk, když ji zmáčknete) s odměnou, kterou pes miluje, třeba s jídlem nebo hračkou (viz kapitola 4). Na začátku cvičitel obvykle klikne, pak nakrmí psa, a toto kliknutí i krmení opakuje (vždy ve stejném pořadí). Kliknutí musí být jako první, protože psa podmiňujete klasickým způsobem, aby při zvuku klikru odpověděl svou nedočkavostí. Po relativně malém počtu opakování (15 až 25 kliknutí a odměn) si pes vytvoří pozitivní asociaci mezi zvukem klikru a vytoženou odměnou. Jakmile si pes asociuje kliknutí s odměnou, bude natěšený, když uslyší zvuk klikru, protože to předznamenává, že dostane ceněnou odměnu. Klikr (jako Pavlovův zvonek) se stává *podmiňným* neboli *sekundárním* posílením. Podobným způsobem můžete použít jako sekundární posílení jakékoli slovo, pokud ho spojíte s něčím, po čem pes touží (třeba s jídlem nebo hračkou). Když se pes naučí, že svým chováním ovládá posílení ve svém životě, můžete tento princip využít, abyste jeho učení urychlili.

* Posledních deset let cvičitelé psů vesele pokřivovali jazyk behavioristů, aby odpovídal jejich potřebám. My cvičitelé psů jsme si dovolili vzít výraz „operantní“ a používat ho k popisu psa, který volně experimentuje s reakcemi v naději, že bude odměněn. Pravdou je, že pouze reakce může být popsána jako *operantní* (v protikladu k *reflexivní*). Tím pádem to skutečně není výraz popisující zvíře, které cvičitel nabízí své reakce v naději na odměnu. Pro účely této knihy budu dál vzdorovat odborníkům a poukazovat na takového psa jako na „operantního“.

Zvyšování laťky: Mechanismus formování chování

Jakmile si pes spojí své chování a sekundární posílení s dobrými věcmi ve svém životě, můžete uplatnit operantní podmiňování, když budete posilovat jakoukoli žádoucí reakci, kterou pes nabízí. Tomuto procesu se říká formování chování neboli *shaping*. Pokud máte reálná očekávání toho, co váš pes nabídne, a uplatníte Thorndikeovy a Skinnerovy principy, můžete směřovat svého psa téměř k jakémukoli chování, kterého je fyzicky schopen. Na začátku bude zapotřebí trpělivosti, než budete ve svém mechanismu plynulejší, ale samotný shaping je něco, co se můžete rychle naučit. Shaping je výsledkem očekávání něčeho víc nebo něčeho jiného od vašeho psa, než co vám právě nabídl.

Tak například pokud se na vás vaše nové štěně podívá, klikněte a odměňte ho. Kliknutí tady „označuje“, že štěně nabídlo správné chování, a zároveň předpovídá odměnu. Po několika odměnách za pouhý pohled na vás pozdrzte odměnu (zvyšte laťku). Už neposílíte jen pouhé podívání; štěně se musí snažit víc. Počkejte, pak klikněte (označte) a odměňte hned další *žádoucí* reakci, jakou štěně nabízí, třeba že si sedne, lehne nebo ustoupí dozadu. Pokud je další reakcí něco *nežádoucího* (třeba že štěká, skáče na vás nebo na vás doráží packou), ztuhněte a nic nedělejte. Neodměněné, nežádoucí chování bude během času ustupovat. Formujete reakce nabízené psem směrem k těm, které byste u něj rádi viděli. Cvičíte svého psa tím, že ho odměňujete za ty, které se vám líbí, a ignorujete ty, které ne.

Zpětné podmiňování funguje jen zřídka

Aby došlo ke klasickému podmínění reakce na neutrální podnět, musí přijít posílení (jídlo nebo hračka) *poté*, co zvíře neutrální podnět (zvonek) zakusí.

Zvonek (nebo kliknutí) <i>Nepodmíněný podnět</i>	+	Jídlo <i>Příjemný podnět</i>	=	Podmíněná reakce na zvonek nebo kliknutí
--	----------	--	----------	---

Spousta vědců zkoušela obrátit Pavlovův původní mechanismus tím, že nejprve představili primární posílení (jídlo) a pak zazvonili na zvonek. Tyto pokusy o obrácené neboli „zpětné podmínění“ (neplést se

Důsledky chování

V operantním podmiňování vytváří každé chování jednu ze čtyř reakcí, které ovlivňují učení. Všimněte si, že slova pozitivní a negativní, u kterých se běžně předpokládá vyjádření dobrého nebo špatného chování, zde popisují něco přidaného (pozitivního) nebo něco odebraného (negativního). Posílení vždy zvyšuje chování, zatímco trest ho potlačuje. Znalost těchto skutečností by vám měla pomoci pochopit, že „pozitivní“ trénink nemusí být vždy nutně dobrá věc.

Pozitivní posílení

Přidání něčeho vytuouženého, co zvyšuje pravděpodobnost, že zvíře zopakuje žádoucí reakci.
Příklad: Dáte psovi sušenku za to, že si sedne.

Pozitivní trest

Přidání něčeho nežádoucího k potlačení dané reakce.
Příklad: Nasazení škrticího obojku za to, že pes táhne na vodítku.

Negativní posílení

Odstranění něčeho nežádoucího, což má u psa za následek posílení zkušenosti.
Příklad: Cvičitel tahá psa za uši, dokud neotevře pusku čince. (Pro psa je skončení bolesti posilující.)

Negativní trest

Odstranění něčeho žádoucího, aby se potlačilo dané chování.
Příklad: Udělíte psovi time-out za to, že skáče na vašeho hosta.

zpětným navázáním) neutrálního podnětu a příjemné odměny se setkali s malým nebo žádným úspěchem. Vzhledem k této skutečnosti teď chápete, proč je tak rozhodující nejprve kliknout a pak odměnit, když svého psa cvičíte. Do určité míry je používání jídla a hraček u agility také příkladem snahy cvičitelů o zpětné podmínění. Pokud u agility překážek lákáte psa na jídlo, pak ztrácíte příležitost klasicky ho podmiňovat, aby překážky považoval za vysoce stimulační. Na začátku Buzzova výcviku s překážkami jsem pečlivě podmiňovala jeho posílení tím, že jsem mu ho vydala až *poté*, co úspěšně vykonal úkol, který jsem mu stanovila, jako třeba proběhnutí tunelem. Při výcviku tímto způsobem si pes *převodem hodnot* asociuje odměnu s prací a výsledky. Vzrušení, které má

SHAPING

pes z odměny, se převede na překážku samotnou. Důsledkem bylo, že už jen pohled na agility překážky Buzze vzrušoval, protože pro něj představoval možnost vysloužit si sladkou odměnu.

Překážka v agility + **Posílení** = **Podmíněná reakce**
Nepodmíněný *Příjemný* **na překážku v agility**
podnět *podnět*

Mocná kombinace

Spojení klasického a operantního podmiňování poskytuje cvičiteli flexibilní a mocné nástroje k výcviku jakéhokoli zvířete. Je to proto, že můžete použít klasické podmiňování ke spojení *jakéhokoli* až doposud neutrálního chování (kličkování, sezení v klidu) s čímkoli, o čem víte, že to váš pes miluje (přetahování, steak, plavání), abyste vytvořili zápal a nadšení pro tuto činnost.

Přesměrování hodnot: Jak z krtince udělat horu

Shaping popisuje mnoho příkladů *klasického podmiňování*. Když třeba Buzz poprvé uviděl krátký tunel, byl to neutrální podnět – neměl pro něj žádný význam. Klikala jsem a odměňovala ho jeho hračkou na přetahování, až jsem ho postupně navedla k tomu, aby tunelem proběhl. Za pomoci *pozitivního posílení* jsem brzy klasicky napodmiňovala dříve neutrální podnět tunelu, aby měl stejnou hodnotu posílení jako hračka na přetahování. Dokonalost výcviku vyžaduje pochopení tohoto přesměrování hodnot. V tomto případě se hodnota hračky na přetahování přesměrovala do tunelu. Tunel představoval příležitost přetahovat se a hrát si, a tak byl Buzz nesmírně natěšený a vzrušený, kdykoli tunel uviděl. A já jsem tím pádem využila nadšení, které se u Buzze vyvinulo, pro jeho odměnu, a to jsem pak použila pro práci.

Premackův princip

Jakmile byl Buzz napodmiňovaný na pohled na agility vybavení, rychle se stal posedlý „děláním agility“. Hodnota posílení agility překážek

prudce stoupla, takže se nemohl dočkat, až se dostane na cvičiště agility. Tahal a škrábal ve snaze dostat se blíž k překážkám.

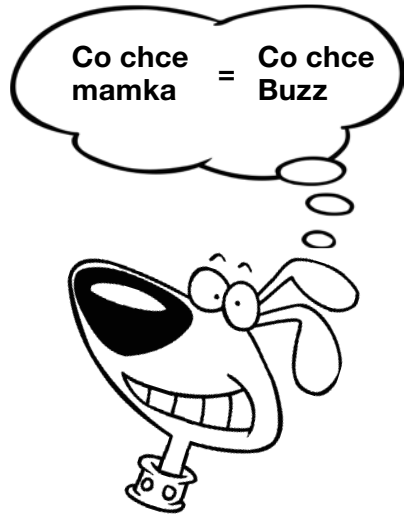
Co chce mamka = co chce Buzz

Musela jsem najít nějaký způsob, jak Buzze při příchodu na cvičiště agility řídit, a tak jsem zapojila Premackův princip. David Premack vysledoval, že vysoce pravděpodobné chování (v tomto případě zdolávání agility překážek) posílí málo pravděpodobné chování (zde přistupování na cvičiště agility klidně a pod kontrolou), neboli zjednodušeně řečeno: *Abys dostal, co chceš, musíš nejdřív udělat to, co chci já.*

To, co jsem trénovala, byl ve skutečnosti další přesun hodnot. Jít na volném vodítku a sedět, zatímco otevírám bránu, nebylo ze začátku pro Buzze žádným takovým lákadlem jako běhat při agility. Kdybych fyzicky nebo slovně opravovala Buzzovo špatné chování, potlačila bych jeho reakci nebýt pod kontrolou, ale neodstranila bych ji; tím by pak Buzz potřeboval během života víc a víc oprav. Když jsem ale trvala na tom, aby si Buzz nejprve klidně sedl a věnoval mi pozornost, než se vydal dělat agility, začal považovat klidné sezení před agility za posilující, protože to vedlo k šanci hrát si s agility vybavením.

Kdybych Buzzovi dovolila táhnout mě ke cvičišti agility a netrvala na tom, aby šel klidně na volném vodítku, posílila bych přesvědčení, že táhnutí je nutným předchůdcem agility a Buzz by táhl ještě víc. Dnes je Buzz před cvičištem agility ukázkový pes. Už ani nesleduje jiné psy, protože ví, že jeho šance hrát si závisí na jeho předchozím dobrém chování.

Jakmile začal Buzz běhat ve spleti překážek, byl agility tak posedlý, že hračka na přetahování ztratila svou hodnotu posílení, když doběhl na konec. Znovu jsem musela použít Premackův princip, abych pozvedla hodnotu hračky na přetahování a mohla tak odměnit svého psa za správné proběhnutí překážkami (viz kapitola 22). Můžete použít Premackův princip v každodenním vztahu se svým psem. Pusťte se do činnosti, kterou váš pes miluje (chytání balonku) a požádejte ho, aby předvedl něco, co

SHAPING

chcete (sednout si nebo lehnout), než ho odměníte, a to mu bude dávat šanci účastnit se jeho oblíbené činnosti. Když uplatníte Premackův princip, můžete vybudovat hodnotu posílení u jednoduchých úkolů jako „sední“, „lehni“ nebo targetování vaší ruky. A vybudování tohoto posílení zvýší nadšení, které bude mít za důsledek přesnější provádění sednutí, lehnutí nebo dotknutí nosem.

Pozor na sebe-odměňující chování

Mějte na paměti, že vy jako cvičitel nemusíte mít pod kontrolou všechna posílení, která váš pes dostává. Některé reakce, které pes může nabízet, mohou být sebe-posilující. Nájezdy na popelnici, boje přes plot se psem od sousedů, skákání na hosty, hrabání na zahradě, honění vzduchoprázdna a žvýkání vašich papučí, to všechno jsou příklady sebe-odměňujícího chování. Nemůžete prostě ignorovat všechny nežádoucí reakce a doufat, že vymizí jen proto, že na četnosti nabývá jen reakce, která je posilovaná. Ignorování sebe-odměňujících reakcí je neúčinná – a dokonce kontraproduktivní – taktika výcviku. Buďte na pozoru před sebe-odměňujícími činnostmi a ujistěte se, že jste to vy, kdo řídí odměny, takže se pes učí, že vy jste víc posilující než cokoli jiného v jeho okolí.

Přesný shaping

Odměňovat chování, které se vám líbí, a ignorovat to, které ne, jsou jistě základní stavební kameny při výcviku psa s pozitivním posílením. Ale skutečnou krásou shapingu je jeho potenciál extra-vytříbenosti, díky které psa naučíte 1) velmi přesnému chování (jako správná „targetová“ pozice u zónových překážek) a/nebo 2) sledům chování (jako série chování nutná k tomu, aby pes správně a bezpečně prošel překážkou zvanou áčko).

Když cvičitel formuje chování, čeká, až pes nabídne reakce. Posílení každé žádoucí reakce vede psa k cílovému chování. Cvičitel může vést výkon psa díky přesnosti a načasování posílení, které pes obdrží, a také tím, že upravuje konkrétní cíle, které od každého výkonu očekává. „Konečné“ chování může vypadat naprosto jinak než to, co cvičitel začal upevňovat.

Mistři shapingu: Baileyovi

Mé chápání toho, jak se uplatňují principy výcviku psů, nesmírně ovlivnila práce Boba Baileyho a jeho úžasné ženy, doktorky Marian Baileyové. Marian Breland Baileyová byla studentkou velkého B. F. Skinnera. Baileyovi použili Skinnerovy principy na nespočtu případů.

Úžasný cvičitel všech zvířat, Bob Bailey, začal svou profesionální dráhu výcvikem delfinů, když byl u amerického námořnictva. Baileyovi společně vlastnili a vedli Animal Behavior Enterprises, podnik, který Marian začala se svým dřívějším manželem doktorem Kellerem Brelandem. Zde Bob a Marian vycvičili tisíce zvířat pro zábavu i pro velmi utajované úkoly ozbrojených služeb. Vycvičili například havrany, aby v zobáku nesli maličké fotoaparáty bondovského stylu, přiletěli k oknu označenému laserovým ukazovátkem, lehce spustili fotoaparát mírným stlačením proti oknu a fotili, co se děje uvnitř.

Baileyovi cvičili všechno od plazů přes primáty až po velryby. Bob často říká, že „není cvičitel psů,“ protože jich vycvičil jen pár stovek. Toto číslo se vám i mně může zdát ohromující, ale ve srovnání s více než 10 000 dalších zvířat, která byla v ABE trénována, je to relativně málo. Baileyho pohled na výcvik je, že „je to prosté, ale není to snadné.“

Z průlomové práce Baileyových o výcviku zvířat bez použití násilí dnes těžší cvičitelé mořských savců, ošetrovatelé v zoologických zahradách i trenéři psů po celém světě. Konkrétně ve světě výcviku psů došlo k naprostému obratu díky popularizaci principů operantního podmiňování, kterou se Baileyovi přičinili. Cítím se poctěná a vděčná za to, že jsem měla možnost setkat se a pracovat s těmito dvěma neobyčejnými lidmi. V celém tomto textu budete narážet na jejich průpovědky. Staly se totiž mými mantrami.

Bob a Marian Baileyovi obdivují jednoho ze svých svěřenců (zveřejněno s laskavým svolením Boba Baileyho).